

אח"כ בפני ב"ד שתפס כדין. ועל כן, בזמן שיש סמוכין, א"א לו לעולם לברר בפני ב"ד שתפס כדין, על סמך הודאת החייב, שהרי אז ייפטר מצד 'מרשיע את עצמו', וזה שאמר רבי יהושע לר"ג 'אין בדבריך כלום', כיון שאין לו עדים. לא כן בזמן הזה שאין פטור ד'מודה בקנס' בהודאתו לפני ב"ד, כאמור, לכן שפיר יש מקום לומר שתועיל תפישתו על סמך הודאה בלבד. כי יוכל להוכיח בפני ב"ד את צדקת תפיסתו, כי אז ידון הענין כשאר דיני גזלות, אם תפיסתו כדין היתה, ואין זה דיון על 'קנס'. ע"ש באורך.

(וע"ע בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"א פח) – תשובה המלאה פרטי דינים והנהגות, שבה מורה דרך תשובה לאדם מטוים, שגנב ורימה את הבריות ועתה בא לעשות תשובה. בתוך הדברים הוא כותב לו שאין שייך בזמן הזה להתמיר, לשם כפרה, לשלם כפל על הגניבות שביצע).

'אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר – חייב, שהרי פטר עצמו מכלום' – רש"י פרש, כיון שהיה יודע שנפטר בהודאתו זו, אין זו הודאה. ונראה שטעם זה אינו אלא לומר שכל סוג הודאה שכזה אין שם 'הודאה' עליה, אך גם אם לא ידע שמודה בקנס פטור, והודה בדעה שיחוייב, אין זו הודאה. שהרי רבן גמליאל סבר שהעבד משוחרר, כמו שאמר לר' יהושע, ואם כן, מה הקשו הרי לא חייב עצמו בכלום, הלא ודאי רצה וסבר לשחררו, אלא מוכח שאין דנים על כל איש פרטי, מה כוונתו בהודאה, אלא הדין שיהיה בכל אופן.

מאידך, יש מקום לומר שאם הודה וסבר שאינו מחייב עצמו בכלום בהודאתו, ולבסוף הוברר שלאמיתו של דבר חייב עצמו בהודאה זו, י"ל שאין זו הודאה המחייבת, כיון שלפי דעתו לא חייב עצמו. והיה נראה להוכיח כן מלקמן (בע"ב), שכשבאו עדים שגנב והודה שגנב וטבח, ואח"כ הוזמו העדים, חשבינן את הודאת הטביחה כהודאה שאינה מחייבת, כיון שהודה מחמת העדים. ואע"פ שבאמת הודאה זו חייבתו. ואולם, הראב"ד להלן כתב שטעמו של סומכוס בדין זה, משום שסבר שהודאה מחמת ביעותתא אינה הודאה, כראב"ש. ומשמע מדבריו שלולא טעם ד'ביעותתא' (ששנוי במחלוקת), אכן לא מתחשבים כלל בדעתו של המודה, אלא לגופה של הודאה על פי הדין, אם הינה הודאה מחייבת או לא.

'(ע"ב) 'והוא משלם תשלומי שלשה לפר ושנים לאיל' – יש לפרש את שינוי הלשון 'פר ואיל' מהביטוי הרגיל 'שור' ו'שה' – שרמזו לסימן את לשון הכתוב 'שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל'.

דף עו

'מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן' – ודוקא בקדשי מזבח, אבל אם מקדיש לבדק הבית, הרי זה כמכירה, וחייב ד' וה'. (תוס', עפ"י הגמרא להלן עט). ובאור הענין, על פי מה שייסד הגר"ח ז"ל, לחלק בין קדשי מזבח לקדשי בדיק הבית, שפעולת ההקדשה בקדשי בדיק הבית עיקרה וראשיתה היא הקנאה והעברת רשות להקדש, וכתוצאה מכך שהמזון שייך להקדש, חלה עליו קדושה. אולם בקדשי מזבח הדברים הפוכים, האדם מְחַל על החפץ קדושה, והיא אשר גורמת שהמזון ייאסר בהנאה להדיוט וממילא הוא נהיה 'מזון גבוה' (דוגמת מעשר שני אליבא דר' מאיר, שאין שם חלות הקנאה למאן דהו, רק החלת הקדושה הופכתו ל'מזון גבוה').

והוא הטעם שבקדשי מזבח אין חיוב ד' וה', לפי שאין שם ענין 'מכירה' כלל. ובוזה יש לפרש הצרכת שתי דרשות למעט פטור כפל לגונב הקדש; 'וגונב מבית האיש' (שמחכר כאן), ו'רעהו' (לעיל ריש הפרק, וכבר עמדו שם התוס' על כך); –

כי הגנה יש להבחין בין שני מיעוטים אלו, בעצם יסודם וענינם; פטור ד'ישלם שנים לרעהו' ענינו שתשלום הכפל ממועט מן ההקדש. לא כן 'וגונב מבית האיש' ענינו שמעשה הגנבה שלא נעשה מרשות הבעלים אלא מרשות הקדש – אין זה מעשה גנבה המחייב כפל (וכעין פטור ד'הגונב מן הגנב' שנלמד גם הוא מאותו פסוק).

ואם כן בקדשי בדק הבית, הגניבה התבצעה בעצם ברשות הבעלים, דהיינו רשות ההקדש עצמה, שההקדש הוא הרי בעל הממון, ולא ניתן למעט מ'וגונב', ועל כן צריכים מיעוט מ'רעהו', שאין חיוב תשלומין להקדש. מאידך, פסוק זה אינו ממועט קדושת מזבח, כי הרי שם התשלומין, אילו היו, היו שייכים לבעלים ולא להקדש, וכאמור לעיל שהקדש למזבח אין ענינו אלא התפשת קדושה בחפץ ולא העברת רשות. ולכן היה בדין לשלם כפל לבעלים, אלא שהתמעט מ'וגונב מבית האיש', שכיון שהחפץ קדוש לשמים ואינו 'ממון הדיוט' ממש, אין גניבתו מעשה גניבה המחייב כפל. (מתוך 'הדושי הגר"ח על הש"ס').

עיקר יסוד זה, לחלק בין קדשי מזבח לבדה"ב, מופיע גם בקובץ שיעורים – (קדושין אות מב). ואולם, שם (באות סז) פרש דברי הגמרא 'מעיקרא תורא דראובן' באופן אחר, שכיון שיש לו בה קנין לכפרה – כשלו דמי (ע' חולין מ). ולשיטתו, זה שאין פעולת ההקדשה כמכירה אלא כהחלת שם, אינה סיבה לפטור, ע"ש. וע"ע בקובץ הערות – גב. וע"ע במה שהעיר ב'בית ישי' – צג, הערה ב).

'והכי קתני: אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי ד' וה', וכן גונב הקדש מבית בעלים פטור... רבי שמעון אומר: קדשים שחייב באחריותן – חייב' – כמה מהאחרונים נשאו ונתנו האם יש מקום לומר שלשיטת רבי שמעון חייב הגונב מן הגנב, משום 'דבר הגורם לממון – כממון דמי', שהרי הגנב הראשון חייב באחריות הגניבה ובאונסיה, ואם כן, הגונב ממנו, מדוע ישתנה דינו מגונב קדשים שחייב באחריותן. (ואם נאמר כן, מובן ששנו כאן דין הגונב מן הגנב ביחד עם הגונב מן ההקדש, אף כי כבר נשנה דין זה בריש פרקין).

אך יש לחלק, שבקדשים אין שום צד חיוב כפל להקדש עצמו, לפי שהתמעט מגזירת הכתוב, לעומת זאת בגונב מן הגנב יש מקום לומר שלא עדיף הגנב שאין החפץ שלו, ואינו אלא 'גורם לממון', מאשר בעל הממון עצמו, (ודוקא לגבי גנב מבית שומר שור הנסקל, אמרו לעיל (עא) שחייב משום 'דבר הגורם לממון', כי כיון שאסור בהנאה, הרי אין שם 'בעל הממון', אך כשיש בעל-הממון ממש, לא עדיף 'גורם לממון' מממון ממש).

ויש להסביר עוד, (עפ"ד השטמ"ק – ב"מ לד), ששונה חיוב האחריות בקדשים, שהרי הוא קדם להקדש, וההקדש מהווה סיבה לפטור מחיובו, ואם ייגנב או יאבד, נשאר הוא בחיובו הקודם, ואפשר שדוקא בחיוב שכזה אמר ר"ש, מה שאין כן בגונב מן הגנב. (ועוד, חיוב באחריות בהקדש חמור יותר – כגון בהזק שאינו ניכר, שבגנב יכול לומר 'הרי שלך לפניך' ולא כן בהקדש). (עפ"י שו"ת אחיעזר ח"ג סב, ב. וע"ע ב'תרומת הכרי' שסג).

מש"כ שאין גדול כחו של זה שאצלו הדבר 'גורם לממון' יותר מאשר בעל הממון עצמו – כן כתב גם בזכר יצחק (ח"ב מזו), לתרץ שאלת השטמ"ק בב"מ שהביא, – שבשלשה מקומות מצינו דר"ש סובר 'דבר הגורם לממון כממון', ובכולם אין לממון בעלים ממש, לענין הדין שאנו דנים עליו; חיוב כפל לגונב מן ההקדש, שאין להקדש זכות ובעלות לענין

כפלי; שור הנסקל שאצל שומר, כנ"ל; חמץ של עכו"ם המופקד אצל ישראל, שאין דין בל יראה לעכו"ם).

'בשוחט תמימים מבפנים לשם בעלים' – 'לשם בעלים' לאו דוקא, אלא הוא הדין כששחט בסתמא, הרי עולים הם לבעלים לשם חובה ונתכפרו בהם, כדאיתא בריש זבחים. (כסף משנה – איסורי מזבח ה,ח).

(ויש להוכיח מכאן – מכך ששאלו 'והרי חזרה קרן לבעלים' – שאין הנגב יכול לטעון 'רוצה אני לקיים מצוה מן המובחר' ואיני חפץ בהקרבה בסתמא אלא בהקרבה מפורשת לשם בעלים, שכך מצוותו לכתחילה. אין זו טענה אלא נחשב שחזרה אליו הקרן (שער המלך – סוף הל' חובל ומזיק. וע' להלן עה:). ועוד משמע מכאן, שאין צורך לדיני 'שליחות' ו'זכיה' לצורך הקרבת קרבן לבעלים, שהרי אין זו זכות בשבילו, כי הלא החסיר מצות סמיכה בקרבן. וזה שצריך 'רצון' בקרבנות הוא רק לענין הכפרה בלבד, וכיון שלא שמענו שאינו רוצה, יש לתלות שנוח לו בכפרה מאחר שהקריבוהו כבר. ואמנם בתוס' (בקדושין מא) נראה לכאורה שצריך לדין 'שליחות', ואולי סברו שלפי המצב הנתון שהבהמה ביד הגב, נחשב הדבר לזכות עבורו שהגב יקריבנו בשבילו. ועדין צריך עיון. – אגרות משה, קדשים ט).

דף ע"ז

(ע"ב) 'אמר ריש לקיש, אומר היה רבי שמעון פרה נפדית על גבי מערכתה. אלמא כל העומד לפדות כפדוי דמי' – פירוש, מדברי רבי שמעון שאמר 'הואיל והיתה לה שעת הכושר' מוכח שלדעתו ניתן היה לפדותה (לפני ההואה, כי לאחר הזאות נראה שאי אפשר כבר לפדותה – תוס') לאחר שנשחטה, כי הלא מחיים ודאי אינה מטמאה כלל, אלא ודאי משעת שחיטה ואילך, א"כ מוכח שניתן לפדותה על גבי מערכתה וראויה להיות למאכל, ואפילו לא פדוה, מכל מקום היתה במצב של 'ראויה ליפדות'. (עפ"י חדושי הראב"ד. והוסיף שם 'פרה נפדית ע"ג מערכתה אם ארע בה פסול', ונראה לכאור' שאין זה לעיכובא, שהרי היא בקדושת בדיק הבית וא"צ מום, ועוד, הא לא נפל בה פסול ומדוע נחשיבנה 'ראויה ליפדות' אם היה זה לעיכובא, אלא דלכתחילה קאמר שאין לפדותה ללא פסול. ובמנחות (קא:) איתא 'שאם מצא אחרת נאה הימנה' וכדברי רש"י כאן. וצ"ב).

'שאני הכא דאמר קרא 'או' לרבות את הכלאים' – מרש"י משמע, שכלאים שהתחייבו, רק ממין עזים וכבשים, אבל כלאים מכבש וחיה אחרת, כגון תיש וצביה – פטור. אבל הרמב"ם (גניבה ב,ט) כתב 'הבא מן השה וממין אחר'. ויש שכתבו שלשיטתו גם הבא מבהמה וחיה חייב בתשלומי ד' וה' (חסדי דוד – תוספתא כאן ה"ה). ויש חולקין, שאם האם ממין חיה – ודאי פטור, וגם אם האב מין חיה – אפשר ש'חוששין לזרע האב' ופטור (ע' מנחת חינוך נד. וע"ע ב'אמת ליעקב' כאן).

– כתב המהרש"ל, שאין חיוב ד' וה' על מין העזים, לפי שלענין תשלומי ארבעה וחמשה התמעטו שאר מינים (ע' לעיל סז: מדכתיב פעמים 'שור' ו'שה').

וצריך לומר לדעת המהרש"ל, שאף שמצינו שגם העז קרויה 'שה' – 'או לשה בכבשים או בעזים' (במדבר טו), וכן 'שה עזים' (דברים יד), סתם "שה" ממין הכבשים הוא ולא מהעזים. וזה שנתרבה כאן חיוב ד' וה' בבהמת כלאים מרחל ותיש, ואע"פ שמקצתו עז, צריך לומר כיון

ק"ב. א. עדים שהעידו על גניבה ולאחר זמן העידו על טביחה, והוזמו על הגניבה ואח"כ הוזמו על הטביחה – מה דינם?

ב. כנ"ל, אלא שהוזמו על הטביחה תחילה ואח"כ על הגניבה.

ג. בשאלות א' וב', באופן שהעידו על הגניבה ועל הטביחה בתוך כדי דיבור. (עג, עד:)

א. לדעת האומר עד זומם – למפרע הוא נפסל, אינם משלמים כפל, כי בטלה עדות טביחה. ולסובר 'מכאן ולהבא' – אם אומרים 'הכחשה תחילת הזמה' משלמים דו"ה, ואם לאו – משלמים כפל בלבד.

ב. למ"ד 'למפרע הוא נפסל' – אינם משלמים אלא כפל, ולמ"ד 'מכאן ולהבא' – דו"ה.

ג. אם 'תוך כדי דיבור כדיבור' – משלמים דו"ה, בין למ"ד 'למפרע' בין למ"ד 'מכאן ולהבא' (ורש"י כתב שדוקא אם הוזמו על הטביחה תחילה, והתוס' פליגי, אלא דלמ"ד 'הכחשה לאו תחילת הזמה' בעי שהזמה על הגניבה ועל הטביחה תהא בב"א). ולדעת האומר 'תכ"ד' – לאו כדיבור דמי' הרי דינו כבזה אחר זה.

ק"ג. איזו נפקותא יוצאת מתוך הכלל: 'הכחשה תחילת הזמה'. והאם כלל זה מוסכם הוא על הכל? (עג:–עד)

עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו – נידונים בעונש 'ועשיתם לו כאשר זמם...'/, לפי שהכחשה תחילת הזמה – כך סובר רבא, ונחלקו בדבר ר' יוחנן ור' אלעזר (ואפשר שגם אביי חלק על רבא – ע' ראשונים).

ק"ד. א. עדים שהעידו על איש פלוני שסימא את עין עבדו ואחר כך הפיל את שנו, ובאו עדים והכחישום, שהמעשה היה להפך, תחילה הפיל שינו ואח"כ סימא את עינו – מה הדין אם אח"כ הוזמו הראשונים ומה הדין כשהוזמו השניים?

ב. כשאלה א, אבל בסדר הפוך, שתחילה העידו אותם שאמרו הפיל ואח"כ סימא? (עג:–עד.)

א. הוזמו הראשונים – אם הכת השניה העידה שכבר עמד בדין ונתחייב, קודם שהעידה הכת הראשונה – חייבים הראשונים דמי עין לעבד, שזה מה שזממו להפסידו. ואם לא עמד בדין קודם – חייבים לשלם לרב את כל דמי העבד.

הוזמו השניים – אינם נידונים ב'כאשר זמם', הואיל ולא נגמר הדין על פיהם.

ב. הוזמו הראשונים – אם לדברי הכת השניה כבר עמד בדין ונתחייב עוד לפני העדות הראשונה – משלמים דמי עין לרב. ואם לא עמד בדין קודם – משלמים לרב את כל דמי העבד.

הוזמו השניים – לדעת האומר 'הכחשה תחילת הזמה', משלמים דמי עין לעבד, ולדעת החולק – פטורים מעונש ד'כאשר זמם'.

קטו. מה דינו של המודה בקנס ואחר כך באו עדים? (עד:–עה)

נחלקו רב ושמואל אם פטור מקנס (וכן דעת כמה תנאים – כ"מ מת"ק דברייתא ד'היו ממשמשין ובאין...'/, וכן מברייטא דמעשה דר"ג 'שכבר הודית').

ואליבא דרב הפוטר, נחלקו אמוראים האם הדברים אמורים גם כאשר בהודאתו לא חייב עצמו בכלום, כגון שיש עדים שגנב, והודה שטבח ואח"כ באו עדי טביחה.

ואם הודה כשראה עדים הממשמשין ובאין להעיד, גם רב מודה שאל"בא דראב"ש חייב.

קטז. א. האם גנב שהקדיש שור או שה חייב בתשלומי ד' וה'?

ב. האם ובאלו אופנים יש חיוב דו"ה למי שגנב בהמת הקדש מבית בעלים? (עו)